

Вега Лопе де

Біографія

ВЕГА КАРПІО, Лопе Фелікс де (Vega Carpio, Lope Felix de — 25.11.1562, Мадрид — 27.08.1635, там само) — іспанський письменник. Народився у сім'ї гаптаря. Навчався в університеті Алькала-де-Енарес. З п'яти років віршував. У 22 роки здобув успіх як драматург. Життя Вега Карпйо сповнене пристрасних захоплень і багате на драматичні події.

29 грудня 1587 р. під час спектаклю Вега Карпйо був заарештований і запроторений у в'язницю. Причиною арешту були образливі сатиричні вірші на адресу колишньої коханої Єлени Осоріо та її родини, глава якої Х.Васкес був постановником перших п'єс Вега Карпйо. За рішенням суду Вега Карпйо вислали з Мадрида й Кастилії на багато років. Покидаючи столицю, юнак викрав донью Ісавель де Урбіна й одружився з нею проти волі батька. На вінчанні нареченого представляв родич, позаяк Вега Карпйо у випадку появи в Мадриді загрожувала смертна кара за порушення присуду.

29 травня 1588 р. Вега Карпйо вступив добровольцем на корабель "Сан Хуан" і вирушив у похід "Непереможної Армади". Після багатьох пригод, втрати брата Вега Карпйо повернувся в Іспанію, поселився у Валенсії і видав поему "Краса Анжеліки" ("La hermosura de Angelica", 1602). З 1605 р. служив секретарем герцога де Сесса, багато писав для театру. 1610 р., після скасування вироку суду, остаточно переїхав у Мадрид і до кінця життя проживав там.

Після смерті своєї першої дружини 1593 р. Вега Карпйо одружився з донькою різника Хуаною де Ґуардо. У ці ж роки пристрасно захопився артисткою Мікаелою де Лухан, оспіваною ним в образі Каміли Люсінди. Багато років поет мандрував услід за коханою й жив там, де вона фала.

1609 р. — завдяки сприянню герцога де Сесса Вега Карпйо отримав звання "наближеного інквізиції" — тобто такого, який перебуває поза підозрою. Це охороняло його від церковних нападок. 1614 р., після загибелі сина (він втопився) і смерті другої дружини, Вега Карпйо прийняв сан священника, але не зрадив своїм світським принципам життя. Церковний сан не перешкодив йому пережити ще раз всепоглинаюче почуття до Марта де Неварес. Від свого кохання Вега Карпйо не відмовився і після того, як Марта осліпла і збожеволіла.

1625 р. — Рада Кастилії заборонила друкувати п'єси Вега Карпйо. 1632 р. — смерть Марти де Неварес. 1634 р. приніс відразу кілька нещасть: помер син, одна з дочок — Марсела — пішла в монастир. Того ж року розпусний дворянин викрав іншу дочку — Антонію-Клару. Нещастя зробили Вега Карпйо цілковито самотнім, але не зламали його духу і не вбили інтересу до життя. За декілька днів до смерті він закінчив поему "Золотий вік" ("El siglo de oro", 1635), у якій висловив свою мрію й продовжував утверджувати ренесансний ідеал.

М. де Сервантес назвав Вега Карпйо дивом природи. Дійсно, у його творчості іспанський театр досяг своєї досконалості, визначив нове місце іспанській драматургії у світовій літературі. Творчість Вега Карпйо ґрунтується на ідеях ренесансного гуманізму і традиціях патріархальної Іспанії. Вона включає різні жанрові форми: поеми, драми, комедії, сонети, еклоги, пародії і т.д. В.К. належить понад 1500 творів. За назвами дійшло 726 драм і 47 ауто, збереглося 470 текстів п'єс. Письменник активно розробляв поряд з літературними традиціями Ренесансу народні мотиви, теми. Писав прозаїчні романи.

У поемах Вега Карпйо проявилася його поетична майстерність, патріотичний дух, прагнення заявити про себе у світі літератури. Він створив близько 20 поем на різноманітні сюжети, включаючи античні. Змагаючись із Л. Аріосто, він розробив епізод з його поеми — історію кохання Анжеліки та Медоро — в поемі "Краса Анжеліки"; сперечаючись із Т. Тассо, написав "Завойований Єрусалим" ("La Jerusalem conquistada", вид. 1609), де оспівав подвиги іспанців у боротьбі за визволення гробу Господнього. Головний герой поеми — король Альфонс VII.

Поступово патріотичні настрої поступилися місцем іронії. У поемі "Війна котів" ("La gatomaquia", 1634) поет, з одного боку, через березневі походеньки котів та їхню війну за красуню-кішку висміює сучасні звичаї, з іншого — заперечує штучні норми, прийоми класицистичних поем, створених за книжковими взірцями.

У 1609 р. на замовлення Мадридської літературної академії Вега Карпйо написав "Нове мистецтво писати комедії в наш час" ("El arte nuevo de hacer comedias en este tiempo"). До цього часу він вже був автором чудових комедій — "Вчитель танців" ("El maestro del danzar", 1594), "Толедська ніч" ("La noche toledana", 1605), "Собака на сіні" ("El perro del hortelano", бл. 1604) і т.д. У поетичному напівжартівливому трактаті Вега Карпйо виклав важливі естетичні принципи і свої погляди на драматургію, спрямовані, з одного боку, проти класицизму, з іншого — проти бароко.

Найважливішою засадою естетики Вега Карпйо стають вимоги: "література має йти за життям", "література є не чим іншим, як дзеркалом життя". На думку письменника, мета комедії — відображати життя в усій його різноманітності. Для цього необхідно відкинути геть усі норми й правила. Вега Карпйо стверджував, що в житті комічне і трагічне, низьке і високе переплетені та невіддільні одне від одного, тому не варто говорити окремо в комедії лише про комічне, а в трагедії лише про трагічне. Це неприродно. "Адже і природа красна тим для нас, що крайнощі являє повсякчас". На підставі даного твердження Вега Карпйо виступив проти класицистської вимоги зображати в трагедії королів і аристократів, а в комедії — плебеїв.

Вега Карпйо виступив також проти химерної манери гонгористів, вимагаючи "зрозумілої, чистої мови", яка би не відрізнялася від звичайної. Мова повинна індивідуалізувати героя. Саму дію, на думку драматурга, слід вибудовувати так, аби не можна було забрати з п'єси жодного епізоду, жодної її частини.

Свої твори Вега Карпйо часто називав "комедіас", хоча перед глядачем проходили і трагедії, і драми, і власне комедії. Зокрема, для драм письменник нерідко запозичував

сюжети з іспанської, польської, римської, чеської, італійської, російської історії — "Жорстокий Нерон" ("Neron cruel", вид. 1625), "Життя і смерть короля Бомби" ("La vida y la muerte del rey Bamba", вид. 1604), "Великий князь Московський і гнаний імператор" ("El gran duque de Moscovia y el emperador perseguido", вид. 1617) та ін.

Найкращою історичною драмою Вега Карпйо, що стала вершиною пізнього Відродження, є "Фуенте Овехуна" ("Fuente Ovejuna", 1612-1613). Вона була наслідком тривалих роздумів письменника над проблемою взаємин феодала — короля — народу. Частково цю проблему Вега Карпйо розглянув у ранній п'єсі "Періваньєс і командор Оканьї" ("Peribanez y el comendador de Osana", прибл. 1609—1612). У п'єсі селянин Першаньєс, відстоюючи свою честь, вбиває командора. Король визнає правоту простолюдина і прощає йому. Розв'язання конфлікту поки що має ідилічний відтінок. Образи селян поетизовані. Новаторство Вега Карпйо в тому, що він вперше заговорив про почуття честі, властиве не лише для вищої знаті, а й для селян. Тому в п'єсі конфлікт мав уже швидше моральний, аніж політичний характер.

Більш об'єктивно конфлікт між селянами та феодалом вирішується саме у "Фуенте Овехуна". Автор об'єднує в одній дії дві історичні події: повстання селян у селищі Фуенте Овехуна і виступ ордену Калатрава у 1476 р. проти короля-католика. Фердинанд та Ізабелла були розумними і прогресивними державцями, котрі зуміли об'єднати країну. Однак Вега Карпйо більшою мірою цікавили взаємини феодала та народу загалом, тому головний конфлікт розгортається в царині моралі.

Командор ордену Калатрава Ерйон Гомес де Гусман переслідуює дівчат селища Фуенте Овехуна, вихваляється своїми перемогами перед їхніми нареченими, батьками. Повертаючись після поразки ордену від королівських військ, він нападає на весільну процесію, оголошує про відродження права феодала на першу шлюбну ніч. Складається враження безкарного розгулу феодалської вольниці. Протистояти насильству і підняти народ на повстання вдається Лауренсії, котра вирвалася від командора. Вона втілює національний дух вольниці, виплеканий у період Реконкісти. Жінка, найбеззахисніша істота, очолює повстання.

Селяни вбивають тирана-феодала, щиро вважаючи своїм єдиним паном короля, але водночас чудово розуміють, що монарх не пробачить їм смерті командора. Драматург показує, як селяни в очікуванні рішення короля репетирують тортури. Перед нами вимальовуються надивовижу живі типи. Це вже не сіра маса. Ми знайомимося з людьми, які мають своє почуття людської гідності, вміють його відстоювати. Молодь здатна розмірковувати про кохання в неоплатонічному стилі. На відміну від командора та магістра, котрі зрадили короля, селяни здатні на самопожертву, як, приміром, селянин Менго, який кинувся рятувати Хасинту. Селяни чудово усвідомлюють, що король ближче до феодалів, але хочуть мати одного пана, аби спокійно жити. Вони виявляють дивовижну мужність і згуртованість, коли катують малих і старих. Найвищий героїзм селян проявляється у відповіді на запитання "Хто вбив командора?". Всі відповідали тільки одне: "Фуенте Овехуна". І король змушений пробачити селянам, тому що виявився слабшим.

Тему єдності народу Вега Карпйю розробляв у багатьох драмах на іспанські сюжети. Приміром, у п'єсі "Граф Фернан Гонсалес, або Звільнення Кастилії" ("El conde Fernan Gonzalez y la libertad de Castilla", вид. 1625) в центрі — образ легендарного кастильського графа, який відстоює інтереси селян Кастилії від феодалів Наварри та Леона. В.К. створив образ короля, якому народ симпатизує через прагнення останнього домогтися єдиної держави, єдиного центру, що протистояв би надмірним домаганням феодалів. Але, знову повертаючись до проблеми взаємин феодала — короля — народу, Вега Карпйю усвідомлює наївність ідилічних уявлень у розв'язанні конфлікту, як це показано у попередній п'єсі. Невипадково у 1635 р. з'явиться драма "Найкращий алькальд — король" ("El mejor alcalde, el rey"), у якій з реалістичних позицій драматург зобразить, що король стає на бік селян лише тоді, коли феодал відмовляється підкоритися йому.

Про моральність короля Вега Карпйю розмірковує у трагедії "Зірка Севільї" ("La Estrella de Sevilla", 1623). Конфлікт розгортається між королем, який нехтує людську гідність, і старою Іспанією, що зберігає традиції й живе за законами високої честі. Власне, два поняття честі визначають розвиток конфлікту. Обидва поняття втілені в центральному персонажі п'єси — Санчо Ортісі.

Королю сподобалася Естрелья, прозвана за свою красу "Зіркою Севільї". Він хоче зробити її своєю коханкою, але йому перешкоджає брат Естрельї — Бусто Табера. Заставши короля у своєму домі, він кидається на нього зі шпагою. Монарх вирішує вбити противника руками шляхетного Санчо Ортіса, дружиною котрого має стати Естрелья. Санчо поставлений перед вибором: виконати наказ короля чи відмовитись. В обох випадках Санчо — заручник честі. Вперше В.К. заговорив про несвободу людини, а в підсумку — про безглуздість життя. Санчо вбиває Бусто Таберу і назавжди втрачає Естрелью. Королівська влада винна в тому, що сталося. Але вершиною суперечки стане сцена суду, коли Санчо відмовиться назвати людину, яка віддала наказ про вбивство, і знову король виявиться слабшим. Звертаючись до Севільї, він визнає себе винним і оголосить невинність Санчо Ортіса. Водночас Вега Карпйю підкреслює, що вихований в дусі старих іспанських традицій Санчо врешті-решт стає їхнім заручником, зброєю в руках королівської влади.

Але Вега Карпйю не заперечував традицій старої Іспанії. Навпаки, він повсякчас підкреслював відданість їм, хоча чудово розумів, що в сучасному світі вони часто виявляються ворожими до людини. Так, у трагедії "Кара — не мста" ("El castigo sin venganza", 1631), сюжет якої запозичений в італійського новеліста Матео Банделло, Вега Карпйю стверджує непорушність моральних законів. Герцог одружується з Кассандрою за наполяганням своїх придворних, але відразу після весілля кидає її і продовжує вести розпусний спосіб життя. Кассандра, спрагла кохання, наділена розумом і красою, захоплюється пасербом Федеріко. Обидва герої добре усвідомлюють гріховність свого почуття. Федеріко скаржиться, що "життя є сном", але це не барокові настрої. Навпаки, він усвідомлює всю ілюзорність сьогоденного становища й не визнає себе винним. Герцог таємно вбиває закоханих. Він карає їх за переступ

людських і Божих законів, але Вега Карпйю зауважує і те, що герцог сам винен у гріхопадинні близьких. На його боці лише одне — закон. Навіть його моральна метаморфоза після боротьби з маврами не дає повної підстави для виконання ролі судді. Й усе ж Вега Карпйю не засуджує вбивцю. Не випадково драматург зазначає, що італійський приклад повинен стати уроком для іспанців.

Однією з найкращих драм честі, що продовжують ідею п'єси "Кара — не мста", стала "Перемога честі" ("La vitoria de la honra", вид. 1635). Капітан Вальдівія вбиває дружину та її коханця, сина дона Педро. Батько визнає правоту вбивці, позаяк дон Антоніо ігнорував права чоловіка, ідучи на побачення з доньєю Леонор. Дон Педро видає заміж за капітана свою дочку, оскільки її честь і честь родини будуть в надійних руках. Вчинок Вальдівії визнається героїчним в очах людей.

Особливе місце у творчості Вега Карпйю посідають комедії. Одна з найкращих — "придворна комедія" "Собака на сні". У комедіях такого типу, як правило, зображувалося життя аристократії, придворних. У багатьох із них йдеться про складні взаємини, які виникають між аристократами та плебеями, про любовні колізії, спричинені належністю закоханих до різних верств; інколи в центрі таких п'єс — боротьба за владу. Часто любовне почуття виникає з ревнощів. Це вносить певний дисонанс у стосунки між закоханими і робить ситуацію комічною. Зазвичай, "придворні комедії" мають щасливий фінал.

Так, у комедії "Собака на сні" кохання вродливої Діани до секретаря Теодоро виникає з ревнощів. Причому назва комедії виправдана поведінкою Діани: вона цурається кохання Теодоро, але й забороняє йому любити Марселу.

Теодоро, чесний, шляхетний юнак, стає заручником гри станових упереджень. Щасливий фінал можливий лише завдяки спритному слугі Трістану, одному з типів пікареских слуг у комедії Вега Карпйю загалом. Але при цьому ми бачимо, що Діана ладна кинути Трістана в колодязь за те, що він знає про плебейське походження Теодоро. Аристократизм Діани бере верх над почуттям. Задля здобуття руки першої красуні її залицяльники також не гребують послугами найманих убивць. І тільки кмітливість Трістана, не менш шляхетного у своєму ставленні до пана, сприяє щасливому закінченню.

Взагалі слуга часто бере участь в інтризі комедії. Зазвичай, це бідний хлопець, який здатний тверезо оцінити ситуацію та посміятися з пристрасних переживань закоханих. Це та пружина дії, яка починає розкручувати всю інтригу. Невипадково саме завдяки образу слуги комедії Вега Карпйю часто порівнюють із крутійськими романами. Але головне, що допомагає розкрити слуга, — це те, що і селянки, і дворянки однаково підвладні кохання, яке урівнює всі верстви. Таке гуманістичне уславлення кохання стало справжнім відкриттям драматургії Вега Карпйю: відповідало смакам народу.

Найцікавішим типом комедії Вега Карпйю є "комедії плаща та шпаги", названі так через обов'язкову атрибутику. Дія п'єс відбувається зазвичай в сучасній драматургові обстановці. Як правило, це Мадрид або Севілья, оспівані персонажами комедій. У

даному типі п'єс є свої закономірності побудови: паралель між закоханою аристократичною парою і парою слуг; взаємини часто дублюються, посилюючи комізм того, що відбувається. Однак у Вега Карпйо інтрига нерідко :тупається місцем характеру. Звичаї Іспанії вимальовані яскраво, різноманітно і висвітлюють характери головних персонажів. У комедіях В.К. жінка завжди активна в боротьбі за своє щастя, вона приваблива, вірна, здатна на самопожертву заради кохання. Будучи істотою слабкою, жінка стає сильною і сміливою у боротьбі. Головне в житті — кохання як цілюща сила. Вона розкриває в людині всі її здібності. Не випадково в "комедіях плаща і шпаги" ми виявляємо різні типи людей ренесансного способу мислення.

Вега Карпйо сміється з дивацтв закоханих, але не ідеалізує їх. Він — противник жорстокості, норовливості, зневаги. Так, у комедії "Примхи Беліси" ("Los melindres de Belisa", 1634) Вега Карпйо правдиво показує, як примхлива дівчина може бути жорстокою з рабом, одягаючи на нього колодки і наказуючи затаврувати, щоб спотворити обличчя. Драматург засуджує і поведінку героїв комедії "Найшла коса на камінь" ("De cosario a cosario"), у котрих гаманець домінує над почуттям.

Найцікавішою комедією названого типу є "Валенсійська вдова" ("La viuda valenciana", 1618-1619). Леонарда, вдова, здавалося б, назавжди занурена в читання богословських творів. Але це доти, поки не закохалася. Смиренність перед життєвими негараздами зникає. Леонарда стрімко починає боротися за щастя. При цьому вона, як справжня іспанка, обережна і постійно слідкує за тим, аби її честь не постраждала. Обережний і її коханий Камілло, котрий щиро боїться бути обдуреним. Він такий недовірливий, що боїться їсти й пити в гостях у вдови, аби не бути отруєним, недовіряє і тим коштовностям, які йому хочуть подарувати. Всі умовності, перевдягання у даму-невидимку Леонарди роблять ситуацію і заплутаною, і смішною. Палка та ревнива Леонарда ледь не загубила власними руками своє щастя, приревнувавши Камілло до самої себе.

Перевдягання — частий прийом у комедіях Вега Карпйо. Його герої, як на карнавалі, змінюють свій вигляд. У деяких комедіях провідна роль у побудові інтриги належить чоловікові, як, приміром, у знаменитій комедії "Учитель танців". У цій п'єсі цікавий сам підхід до любовного почуття як визначеного самою природою. Воно ламає станові упередження і будь-які умовності. Під виглядом учителя закоханий проникає в дім коханої і завойовує її серце. Причому, в багатьох комедіях з перевдяганням герої Вега Карпйо віддають перевагу не вельможам, а простолюдинам. Тим ціннішою і вагомішою є розв'язка таких п'єс — людина цінується не за звання, а за свої якості.

Головне достоїнство комедій Вега Карпйо полягає в їхній життєствердній стихії. Любов виступає як всеперемагаюча сила, навіть якщо вона виникає з ревнощів чи нехтування. Звичайно, в комедіях Вега Карпйо чимало утопічного в погляді на людину, але ж саме в драматургії письменника відобразилися найкращі ренесансні традиції в час кризи гуманістичного світогляду. Вега Карпйо до кінця своїх днів продовжував обстоювати погляд на людину як на істоту добру від природи, наділену природною шляхетністю і величчю розуму.

Однак письменник не був наївним донкіхотом. Він бачив суперечності тогочасного суспільства. Про це він писав у своїх драмах, про них він говорив у прозаїчних творах. Помітним явищем у літературі став роман-драма в діалогах "Доротея" ("La Dorotea", вид. 1632). Він написаний як наслідування роману "Селестіна" ("La Celestina", вид. 1499) Ф. Д. Рохаса. Роман автобіографічний. В образі поета дона Фердінандо введений сам автор, а Доротеї — Єлена Осоріо. Історія закоханих драматична. Незважаючи на те, що їх вабить одне до одного, вони не можуть бути разом. Доротея приймає залицяння багатого кавалера. Цьому сприяє хитра і спритна звідниця. Бідний поет проклятий матір'ю Доротеї. Мотив "Селестіни" досить помітний в історії закоханих героїв В.К. Він ніби ілюструє слова Селестіни-звідниці, що "гроші можуть все: подрібнити скелі, пройти по воді, як по суші". Але в "Селестіні" звідниця з користі поєднує закоханих. У романі Вега Карпйо, навпаки, розлучає. Гроші стають на шляху кохання Доротеї та Фердінандо. У В.К. ідеальне й земне в коханні зливаються воєдино і посилюють драматизм ситуації.

Вега Карпйо увійшов в історію світової літератури як неперевершений комедіограф. Життєствердна стихія його творчості визначила місце письменника в історії світової художньої культури. Його високо цінували сучасники. З великою повагою відгукувалися про письменника В.Гюго, Г. Е. Лессінг та багато інших.

До творчості В.К. зверталось чимало вчених. Початок вивченню поклав Менендес-і-Пелайо. Про Вега Карпйо писали Менендес Пидаль, Мануель Ромеро Наварра. Перу Х. Реннерта належить перша біографія драматурга "Життя Лопе де Веги".

П'єси "Фуенте Овехуна", "Собака на сіні", "Дівчина з глечиком", "Закохана витівниця", "Учитель танців", "Селянка з Хетафе", "Примхи Беліси" входять до репертуару багатьох театрів України. Окремі п'єси В.К. українською мовою переклав М. Лукаш, вірші — М. Москаленко.

Н. Єрофєєва